

Barabás Klára: A történelem körhintáján

Fábri 100

„Fábri Zoltán magyar filmjének, a *Körhintá*-nak újabb megtekintése megerősítette első impressziómat: íme, itt a nagydíjas film, az én nagydíjasom” – írta az akkor még filmkritikusként, nem rendezőként ismert François Truffaut *Nevetséges díjazás* című cikkében az 1956-os cannes-i filmfesztiválról. De a *Körhinta* meghozta Fábrinak a hazai elismerést.

Ez a könyv a magyar film egyik legnagyobb, legjelentősebb rendezőjét, Fábri Zoltánt (1917–1994) mutatja be. Barabás Klára részletes életműinterjút készített vele. Fábri először a Képzőművészeti Főiskolára jár (évtizedeken át folyamatosan dolgozott díszlettervezőként és festőként), azután a Színművészetire, színész szakra. A francia új hullám és Orson Welles *Aranypolgárának* hatására filmrendező akar lenni. Rövid színigazgatói pályafutás után sikerül is a filmgyárba kerülnie, eleinte művészeti vezetőként, majd a *Vihar* és az *Életjel* után 1955-ben elkészíti a *Körhintát*. Fábri elbeszélte Barabás Klárának, hogyan dolgozott együtt Sarkadi Imrével, a zeneszerző Ránki Györggyel, az operatőr Hegyi Barnával, hogyan fedezte fel Törőcsik Marit, hogyan vették fel a körhintajelenetet, hogy a forgatás előtt mennyire nem bízott senki ebben a filmtervben, Sarkadi sem, és elmondja a film elfogadása körüli bonyodalmakat is. Nagyon érzékletesen idézi fel az ötvenes évek légkörét, kiszolgáltatottságát és azt, hogyan működött a közvetlen politikai nyomás és a cenzúra (epizódok Révai Józsefről és öccséről, Révai Dezsőről, a filmgyár igazgatójáról, Horváth Mártonról, Darvas Józsefről). Beszél a szovjet film hatásáról a magyar filmszakmára (Pudovkin és Donszkoj budapesti látogatása, az eizens-teini és pudovkini montázs hatása a *Körhintára* és a *Hannibál tanár úrra*, azután a *Dúvadra*, az *Édes Annára*). A *Körhinta* sikere után évente készíthetett egy filmet. Beszél az irodalomhoz fűződő kapcsolatáról: majdnem mindig irodalmi műveket vitt filmre, Sarkadi Imre, Sánta Ferenc, Kosztolányi Dezső, Molnár Ferenc, Déry Tibor, Rónay György, Kaffka Margit, Örkény István, Bodor Ádám, Karinthy Ferenc műveit; és beszél meg nem valósult filmterveiről, forgatókönyveiről, színészvezetési és tanítási módszereiről.

Az interjút Barabás Klára részletes elemzése követi a rendezőről és filmjeiről. A szerző abban látja Fábri jelentőségét, hogy a filmet látványcentrikus művészetté változtatta. A *Körhintával* kapcsolatos vita az író és a rendező között úgy foglalható össze, hogy „a filmrendező képben látta a jelenetet, az író pedig szövegben”. A *Körhinta* „tisztá filmköltészet”. A rendezőt az emberi méltóságában megcsúfolt, megalázott kisember érdekelte (*Hannibál tanár úr*, *Édes Anna*), vagy az a mindennapi hős, aki nem ideológiai motivációból, hanem belső erkölcsi parancsot követve lesz hős, mert nem tehet mást (*Két félidő a pokolban*, *Az ötödik pecsét*, *Pál utcai fiúk*). Ugyanakkor teremtett másfajta kisember-hőst is, elfojtott büntudattal, az *Utószezonban*, groteszk módon ábrázolva (a sikertelen öngyilkosság jelenetben például), és ezzel Fábri alkotta meg a magyar filmben az egyik első holokausztábrázolást, a Pokolmetaforát. A pályakép jól érzékelteti az életmű utolsó korszakát átható ellentmondást: Fábri hű maradt a klasszikus filmstílushoz, amelyben már helyet kaptak a korai új hullámra jellemző vonások (expresszív képek és montázsok, idősíkváltások), de ennél újabb filmnyelvi elemek már nem. Ezért, bár az ötvenes években a magyar film megújítójaként tartották számon, a hatvanas évektől kezdve inkább konzervatívnak számított.

A könyvet DVD egészíti ki, rajta Medgyesi Gabriella portréfilmje Fábriról.

(MMA, Budapest, 2017, 276 oldal, 4800 Ft)